[This question paper contains 4 printed pages.]

Sr. No. of Question Paper : 5269 **E** **Your Roll No...............**

Unique Paper Code : 213357

Name of the Course : **B.A. (Prog.) SANSKRIT LANGUAGE**

Name of the Paper : Mastering Sanskrit Language, Prosody and Rhetoric (Admissions of 2011 and onwards)

Semester : III

Duration : 3 Hours Maximum Marks : 75

Instructions for Candidates

1. Write your Roll No. on the top immediately on receipt of this question paper.
2. Answer **All** questions.
3. Unless otherwise required in a question, answer should be written in Sanskrit or in Hindi or in English; but the same medium should be used throughout the paper.

छात्रों के लिए निर्देश

1. इस प्रश्न-पत्र के मिलते ही ऊपर दिए गए निर्धारित स्थान पर अपना अनुक्रमांक लिखिए।
2. **सभी** प्रश्नों के उत्तर दीजिये।
3. अन्यथा आवश्यक न होने पर इस प्रश्न पत्र के उत्तर संस्कृत या हिंदी या अंग्रेजी किसी एक भाषा में दीजिये, लेकिन सभी उत्तरों का माध्यम एक ही होना चाहिये।

1. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन की सन्धि करें - (3×2=6)

   Join any **THREE** words of the following words :

   देव+ऋषिः, सत्+चित्, चित्+आनन्दः, इह+एव, नर+इन्द्रः,

   जगत्+ईशः, शिवस्+वन्द्यः, पुस्तक+आलयः

2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का सन्धि विच्छेद करें - (2×2=4)

   Disjoin any **TWO** of the following words :

   तल्लीनः, देवेन्द्रः, देवोऽपि, तट्टीका

3. निम्नलिखित में से तीन का समास करें - (2×3=6)

Write compound forms of any **THREE** of the following words :

माता च पिता च, दश आननानि यस्य सः, घन इव श्यामः, त्रयाणां लोकानां समाहारः, नीलं च तत् कमलम्, अविद्यमानं धनं यस्य सः

4. निम्नलिखित में से किन्हीं दो का समास-विग्रह करें - (2×2=4)

Dissolve any **TWO** of the following :

कृष्णश्रितः पञ्चवटी, अनश्वः, उपकृष्णम् ।

5. किसी एक विषय पर संस्कृत में निबन्ध लिखिये - (20)

Write an essay in Sanskrit on any **ONE** of the topics given bellow :

(क) संस्कृतभाषा

(ख) रामायणम्

(ग) मम प्रियः कविः

(घ) विद्याधनं सर्वधनप्रधानम्

6. निम्नलिखित में से किन्हीं दो छन्दों का लक्षण एवं गणनिर्देशपूर्वक उदाहरण दीजिये - (2×4=8)

Define and illustrate any **TWO** of the following metres :

उपजाति, वसन्ततिलका, मालिनी

7. निम्नलिखित में से किन्हीं दो में गणनिर्देश करते हुए छन्द का नाम बताइये - (2×2=4)

Scan and name the metres in any **TWO** of the followings verses :

(क) इदं किलाव्याजमनोहरं वपुः
तपः क्षमं साधयितुं य इच्छति ।
ध्रुवं स नीलोत्पलपत्रधारया
शमीलतां छेत्तुमृषिर्व्यवस्यति ।।

(ख) केयूराणि न भूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वला
न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालंकृता मूर्धजाः ।
वाण्येका समलंकरोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते खलु भूषणानि सततं वाग्भूषणं भूषणम् ।।

(ग) वागर्थाविव सम्पृक्तौ वागर्थप्रतिपत्तये ।
जगतः पितरौ वन्दे पार्वतीपरमेश्वरौ ।।

8. निम्नलिखित में से किन्हीं दो अलंकारों का उदाहरणसहित लक्षण बताइये - (2×4=8)

Define and illustrate any **TWO** of the followings figures of speech :

उपमा, यमक, अर्थान्तरन्यास

9. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पद्यों में अलंकार स्पष्ट कीजिए : (2×2=4)

Identify and explain the figures of speech in any **TWO** of the following verses :

(i) ज्ञाने मौनं क्षमा शक्तौ त्यागे श्लाघाविपर्ययः ।
गुणा गुणानुबन्धित्वात् तस्य सप्रसवा इव ।।

(ii) प्रतिकूलतामुपगते हि विधौ विफलत्वमेति बहुसाधनता ।
अवलम्बनाय दिनभर्तुरभून्न पतिष्यतः करसहस्रमपि ।।

(iii) आहवे जगदुद्दण्डराजमण्डलराहवे ।
श्रीनृसिंहमहीपाल स्वस्त्यस्तु तव बाहवे ।।

(iv) आदाय बकुलगन्धानन्धीकुर्वन् पदे पदे भ्रमरान् ।
अयमेति मन्दमन्दं कावेरीवारिपावनः पवनः ।।

10. निम्नलिखित अपठित गद्यांशों में से किसी एक का हिन्दी अथवा अंग्रेजी भाषा में अनुवाद कीजिये - (6)

Translate any **ONE** of the following unseen passages into Hindi OR English :

अस्ति कस्मिंचित् समुद्रतटे महाजम्बूवृक्षः सदाफलः । तत्र च रक्तमुखः नाम वानरः वसति स्म । तत्र च वृक्षस्य अधः कदाचित् करालमुखः नाम मकरः समुद्रजलात् निर्गत्य तटे न्यविशत् । ततः च रक्तमुखः तम् मकरम्

अवदत् - भोः, भवान् अभ्यागतः अतिथिः । तद् भक्षयतु मया दत्तानि जम्बूफलानि । एवम् उक्त्वा तस्मै जम्बूफलानि ददौ । सः करालमुखः अपि तानि फलानि भक्षयित्वा तेन रक्तमुखेन सह गोष्ठीसुखम् अनुभूय स्वभवनम् अगच्छत् ।

अथवा

अस्ति कस्मिंश्चित् अधिष्ठाने एकः ब्राह्मणः । तस्य च भार्या प्राणेभ्यः अपि अतिप्रिया आसीत् । सा प्रतिदिनं कुटुम्बेन सह कलहं करोति स्म । सः अपि ब्राह्मणः कलहम् असहमानः भार्यावात्सल्यात्स्वकुटुम्बं परित्यज्य तया सह देशान्तर गतः । अथ वनप्रदेशमध्ये ब्राह्मणी अवदत्- आर्यपुत्र ! पिपासा मां बाधते । तत् कुत्रापि जलम् अन्वेषय । अथ असौ तस्याः वचनानन्तरं यावज्जलं गृहीत्वा आगच्छति तावत् तां मृताम् अपश्यत् ।

11. निम्नाङ्कित गद्यांश के आधार पर पूछे गये किन्हीं **पांच** प्रश्नों के उत्तर दीजिये - (5)

Answer any **FIVE** of the following questions on the basis of the passage given bellow :

सुकरातः अलक्षेन्द्रस्य गुरुः आसीत् । शिष्याः तस्य पार्श्वे तत्त्वज्ञानाय आगच्छन्ति स्म । तेन सह वार्तां कुर्वतः सुकरातस्य महान् कालः व्यतीतः । सुकरातस्य पत्नी तेन सह गृहे अपेक्षितवस्तूनाम् कृते वार्तां कर्तुम् इच्छति स्म । परन्तु तदा एतत् सुकरं न आसीत् । सा क्रुद्धा सती अपशब्दान् उच्चारयन्ती तत्र समागता । आगत्य शिष्येषु जलं निपात्य प्रतिनिवृत्ता । सुकरातः सस्मितम् उवाच- अद्य मेघैः गर्जितम् अपि वृष्टम् अपि ।

(क) सुकरातः कस्य गुरुः आसीत् ?

(ख) शिष्याः तस्य पार्श्वे किमर्थम् आगच्छन्ति स्म ?

(ग) सुकरातस्य पत्नी तेन सह किं कर्तुं इच्छति स्म ?

(घ) सा तत्र किं कुर्वन्ती समागता ?

(ङ) आगत्य सा किं कृत्वा प्रतिनिवृत्ता ?

(च) सुकरातः सस्मितं किम् उवाच ?